

KIZILIRMA

18MART 93 SAYI-5 YIL-1 HAFTALIK GAZETE BAYRAM ÖZEL SAYI

Salih OKUMUŞ

Ergenekon'dan çıkış gününü temsil eden "Nevruz" öteden beri Türk illerinde çeşitli etkinliklerle, adeta bir bayram coşkusıyla kutlanmıştır. Eski Türk adetlerinde Nevruz'a ait izler vardır. Bu gün de onlar kışlaklarından ayrılıp ova ve yaylalarda çadırlarını kurarlar, baharın tadını çıkarırlardı. Ayrıca rivayete göre, bu güne tekabül eden Ergenekon'dan çıkışı da her sene büyük bir coşkuyla kutlanırdı.

"Şamanist Türklerde biri, yılın belirli günlerinde, diğeri de değişik olaylar münasebetiyle yapılan iki ayın vardı. Yaz ve Güz ayları. Nevruz, birinci grup aylara dahil olup ta Hunlar devrinden beri yapılmakta idi. Yaz ayını Mayıs ayında, Güz ayını ise 28 Ağustos'da yapıldı." (1)

Nevruz, Türkistan'da büyük şenliklerle kutlanır. Vaktiyle Semerkant çevresinde "Nevruz Bayramı" Efrasiyap tepesinde kutlanırdı. Halk işlemeli çadırlar altında toplanır, cirite benzeyen atlı oyunlar oynanarak eğlenilirdi. Halife Altay, Kazak Türklerinde Nevruz'la ilgili adetleri "Nevruz Köce" başlığı altında şöyle açıklıyor: "Nevruz eğlenceleri geleneğe göre yılbaşından sonra, 22 Mart'ta yapıldı. Herkes büyük kazanlarda kuru etle birlikte buğday ezmesi, "Köce (lapa) yapar. Bunun içine az miktarda hububat katılır. Bir de "Kurut" kuru peynir ezilerek ilave edilir. Buna "Nevruz Köce" yani Nevruz lapası denir. Nevruz da adeta bir bayram gibi karşılanır evler ziyaret edilir. Oyunlar oynanır, gece toplantıları tertiplenir."

Nevruz'un millî hüviyetle kutlandığı yerlerden biri de Güney Azerbaycan'dır. Bu bayramın Erdebil ve havalisinde yapıliş

TÜRK İLLERİNDE NEVRUZ KÜTLAMALARI

şeklini Pirhaşimî şöyle anlatır:

"Erdebil'de bayram hazırlıklarına Mart ayının başında başlanır. 21 Mart'a kadar geçen zaman üç haftaya bölünür. Haftanın günleri içinde Çarşamba'nın özel bir yeri vardır. İlk Çarşamba'ya "Kaduk Kırktı Çarşamba" denir. Bu gün de kışın doğan tay, sığa köşekler kırılır. Böylece yavrular üzerindeki yükü atarlar. İkinci Çarşamba "Kül Çarşamba" dır. Bu gün evlerdeki eşyalar havalandırılmak üzere dışarıya çıkartılır. Evin tozu kiri alınarak temizlenir. Özellikle tandır da ve ocakta biriken kül-lerin dışarıya atılmasına özen gösterilir. Son Çarşamba "Gül Çarşamba" dır. Bu gün ise, Erbil bayram köruluğundan kesilen ağaçlardan hususi olarak "Tütek" adı verilen nefesli çalgılar

yapılırdı. Yeni küze (testi) rak eve götürülür." (2)

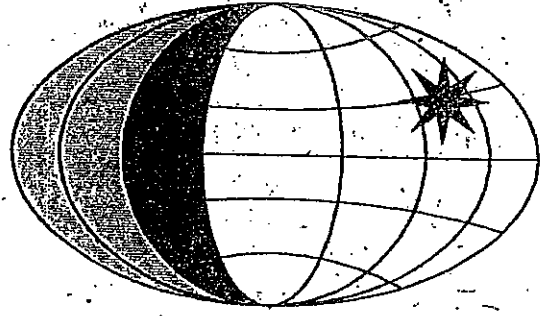
Erdebil'deki hazırlıklardan b ulduzlu fişekler (hayal fişek şenlikleridir. Ayrıca, halkın çalardaki ateş yakması Gül şamba'da yapılır.

Gül Çarşamba'da çocuklar yüklerden "Çerşembe Kar alırlar. Bu akşam çocukları pi eşğine boş şal veya m bırakmaları da adettendir.

Çarşamba gecesi evleri pi ve pencerelerine yak kulak asmak yine adette Evde konuşulanları dinle gelen, kendisine göre bir tutar. Konuşulanların yoru nu ya kendisi ya da tecr yaşlılar yapar. Bu bölge Nevruz geleneklerinden b yakında bulunan su değir lerine gitmektir. Yeni elbiri ni giyen halk yeni ald testilerle buradan su al Birbirlerinin bayramlarını larlar. Havai fişek şenl yapılır. Bundan sonra b min yapılacağı gün bekle

Bayram hazırlıkları ve liklerinde coşku, bayram nünde ise temkinli ve ağır lılık esastır. Bayrama "Sin" sofrası ile başlanır. Sin, baş harfi S ile başlar sirke, sarmısak, sebze, mak, sikke, saat ve s lbarettir. Yıl tahrir olunc leden biri Kur'an okur. Ş ev halkı birbirinin bayrı kutlar. Komşular ziyaret lir. Bayramın diğeri günle ise uzak akrabalar ziyaretilir. 21 Mart'tan itibaren ram yedi gün kutlanır. He nün değişik adları vardır rinci gün sultan, ikinci yazdan, üçüncü gün yay dördüncü gün Payızdan, sinci gün kıştan gibi.

devam ed

KIZILYELMA

1NİSAN 93 SAYI-6 YIL-1

HAFTALIK GAZETE

TÜRK İLLERİNDE NEVRUZ KUTLAMALARI II

Salih OKUMUŞ

Kuzey Azerbaycan'da da bu hazırlıklar ve senlikler Güney Azerbaycan'dakinden pek farklı değil. Burada da Güney Azerbaycan'da olduğu gibi Nevruz kutlamaları Mart ayı başından itibaren başlar. Birinci, ikinci, üçüncü Çarşamba'nın ehemmiyeti aynıdır. Ev temizliği, çeşitli yemek ve tatlıların hazırlanması, akraba ziyaretleri ve muhtelif eğlenceler yapılarak bayram karşılanır.

Azerbaycan'da dikkatimizi çeken ancak diğer Türk illerinde pek rastlamadığımız bir üzerinde durmak istiyoruz.

Eskiden Nevruz bayramı her evde baharın sembolü olan yeşillik görmek için "Semen" yetiştirilirdi. Bayramda ev bu çiçeklerle süslenir, bir kısmı ile de "Semen" yahut "Suman Helvası" denilen tatlılar yapılırdı. Ve hemen ardından Semene ait bir manâ okunurdu:

Semeni sakla meni,
İde göğerdim seni,
Semeniye saldım badam
Koyunlar bir parmak dadam,
Semeni hezârâ gelmişem,
Uzana uzana gelmişem.

Prof. Dr. Mehmet Hüseyin Tehmasib, Semenin önemini şu şekilde izah ediyor: "Azerbaycan'da bu çiçek yılda bir defa toplanır. Bu çiçek tabiatın uyanması neticesinde açan ilk bitki olduğundan ona tabiatın dirilmesi alametiyle bakılmış, sırasının ve yemeğinin hazırlanarak hastalara şifa niyetiyle verilir." Avesta'da (M. Ö) hayat ve ölümsüzlük çiçeği olarak kabul edilen "Haom-sem-sem". İki aynı çiçek olduğu ve Dede Korkul'ta Boğaç'ın yarasını iyileştiren dağ çiçeği ile de ilişkisi bulunduğu belirtilir. Bu çiçek aynı zamanda Oğuzlarda hürriyet timsali olarak anılmıştır. (3)

Aile fertleri bu özel günde "Nevruz Gülü" bulmak ümitiyle kırlara çıkarlar. Toplanan çiçekler ebeveynlere ve sevdiklerine takdim edilir. Bu çiçeğin manevi değeri çok büyüktür. Her tarafın karlarla kaplı olduğu bir zamanda tabii bir çiçek hangi insanı mutlu etmez. Diğer taraftan bu çiçek bolluk ve bereket sembolüdür. Bu çiçeğin çeşitli hastalıkları tedavi edici özelliği de vardır.

Diğer Türk topluluklarında olduğu gibi Özbekler'de de bu bayram çok eski zamandan beri kutlanmaktadır. Nevruz bayramından 15 gün önce kutlamalar yapılır. Buğday ve arpa yeşerdilerek bundan "Sumalak" adı verilen yemek hazırlanır. Yaşlılar geceleri destan ve hikaye anlatırlar. Bayramın birinci günü at yarışları ve güreşler yapılır. Şayet Nevruz arifesinde birisi ölürse, defni kutlamalardan sonra yapılır ve matem tutulmaz. 1970'den sonra Özbekistan'ın yayla ve kırsaklarında Nevruz ananevi bir tarzda bahar bayramı olarak kutlanır. (4)

Anadolu'da ise Nevruz özellikle Kars ve Iğdır bölgesinde büyük bir coşkuyla kutlanmaktadır. Yörede Nevruz bayramı hazırlıklarına Mart ayı başında başlanır. Sokaklarda çocuklar, delikanlılar yumurta tokuştururlar. Yumurtalar soğan yaprağıyla kırmızıya boyanarak pisirilir. Bu yalnız Nevruz bayramına hastır.

Bayramın yaklaşmasıyla hazırlıklar hızlanırken, ev ve eşyalarla başlayan temizlik işleri, bahçelerin temizlenmesi ile devam eder. Köy meydanlarında çeşitli oyunlar oynanır. Güreş müsabakaları düzenlenir. Ayrıca horoz, boğa, gedek dövüşleri zevkle seyredilir.

Bayramdan evvelki üç Çarşamba ateş yakılır. Halk bunun üzerinden "Ağırılığım, Uğurluğum bu ateşin üzerine" diyerek üç sefer atlar. Ateşin üzerine atlayan kimse bütün hastalıklarının bu ateşin üzerine dökülüp yanarak yok olduğuna inanır.

Yörede bayramdan bir önceki haftanın Salı ve Perşembe günleri "ölü bayramı" olarak adlandırılır. Bu gün de kabristanlar ziyaret edilir, herkes kendi yakınının hayırını için Kur'an okur veya okutur. Mezarlar tamir edilir, helva ve çeşitli yemishler dağıtılır. Böylece toplım ölümlere karşı görcünl bir defa daha yerine getirmiş olur.

Yeni yılın son Çarşamba'sında "Çarşamba Yemişi" veya "Yedi Levin" adı verilen çerezler alınır, bayram gününde münhasır veziz yemekler hazırlanır.

Nevruz'dan önceki gece komşu ve akrabaların gizlice kapı ve pencereleri dinlenir. Buna "Kulak Asmak" denir. Kulak asmağa gelen kişi ya kendisi için ya da bir yakını için niyet tutar.

Eskiden bu gecede bir de kuşak sallama adeti vardı. Yeni ve yüksek binaların yapılması ile bu adet gittikçe unutulmaya yüz tutmuştur. Bu gecede delikanlıların ya kendileri ya da yakınları istedikleri kızların evlerinin bacalarından aşağı doğru içinde kimliklerini belli edecek cinsten hediye paketleri sarkıtırdı. Hediyenin kime ait olduğu ev halkı tarafından anlaşıldıktan sonra içerde bulunanlar durum değerlendirme yapırdı. Meşveretten sonra, şayet kızlarını isteyen delikanlıya vermek istiyorlarsa hediye kabul edip, yerine de kızın yaptığı el işlemeceyizlerinden mendil ya da çorap koyarak "Kuşağını Çek" derlerdi. Böylece, kız evinden söz alınmış olurdu.

Bayram sabahı ilk bayramlaşma aile fertleri arasında olur. Küçükler büyüklerin ellerinden öperken, büyükler ontara harçlık ve çeşitli hediyeler verirler. Baha sonra bayram sofrasına oturulur. Bayram ziyaretleri yapılır. Bu arada darkın olanları barıştırma diğer dini bayramlarda olduğu gibi bu bayramda da vazgeçilmez vecibelerdendir.

Anadolu şehirlerinde asırlardan beri muhafaza edilen Nevruz adetlerinden biri de, Nevruzlu Macunu'nun yapılıp dağıtılmasıdır. Birçok baharattan meydana gelen karışım, Mart ayının 21'inde Manisa'daki Merkez efendi Camii'nden halka dağıtılır. (5)

Orta Asya'dan gelip Anadolu'ya yerleşen Türkler örf, adet ve geleneklerinde kendileriyle birlikte getirirken, bunların asırlarca yaşayacağını, çeşitli sebeplerle ayrı düşmüş, uzak kalmış ırkdaşlarımızın yine bu kültür unsurlarıyla aynı gün bir yürekten coşarak beşinci mevsimde buluşacaklarını muştular gibiydiler. Bayramınız kutlu olsun.

(1) B. Nayan, Şi'anın Bayramlarında Nevruz, Ege Ün. Ed. Fak. Türk Dili ve Edebiyatı Araştırma Dergisi, İzmir, 1983, s. 2

(2) T. Pirhasimi, Erdebil'de Nevruz Bayramının İstikball, Varlık, sayı 11, Tahran, 1980, s. 51-56

(3) V. Velief, Azerbaycan Şifalı Halk Edebiyatı, Bakü, 1970

(4) Özbek-Sovyet Ansiklopedisi, Cilt 7, s. 511

(5) Z. A. Makas, Türk Millî Kültüründe Nevruz, İstanbul, 1987